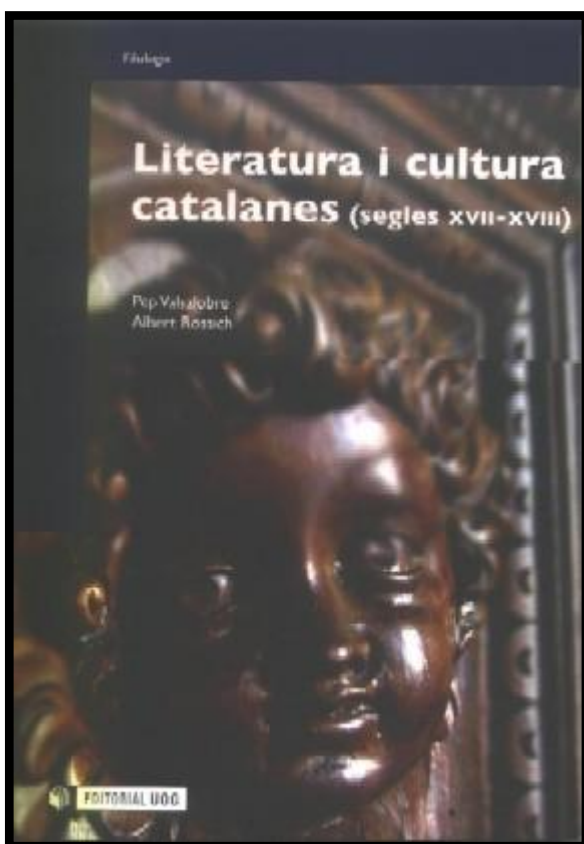

Pep Valsalobre, & Albert Rossich. *Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*. Barcelona: Editorial UOC, 2007. 290 pp. ISBN 8497886933

Reviewed by Conxita Domènech
University of Colorado at Boulder

Amb *Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*, Pep Valsalobre i Albert Rossich no només es dediquen a obres d'escriptors ben coneguts, com Vicent Garcia, Francesc Fontanella o Joan Ramis, també inclouen molts altres, com Josep Plens, Andreu Bosc o Joan López, que tradicionalment han estat exclosos del tractats de literatura. Mentre hi podem trobar poesia, narrativa i teatre que s'han anat estudiant fins ara, el que sobretot ens interessa és la literatura didàctica, erudita, científica i memorialística, és a dir, tots aquells textos que no formen part de la literatura de creació i que per considerar-se escrits de segon rang s'han arraconat. Els dos estudiosos, finalment, ens ofereixen un llibre en el que recopilen textos de dos segles estigmatitzats, i freqüentment considerats de baixa qualitat i producció; i ho fan tenint en compte obres minoritàries com tractats científics, i obres populars

com la literatura de canya i cordill. Sorprèn que hem tingut d'esperar tant de temps per gaudir d'un compendi d'aquest tipus, i esperem que aquesta iniciativa promogui estudis que ells mateixos ens recomanen, com ara un manual d'obres hagiogràfiques catalanes.

Valsalobre i Rossich s'adrecen des d'un principi al lector, demanant-li que s'apropi al llibre amb ment oberta i sense prejudicis, tasca no tan fàcil al tractar una època jutjada fins fa ben poc de decadent. Ells mateixos són conscients a l'enumerar les tres grans dificultats de l'edat moderna: desconeixement de l'època, actitud negativa i manca de cap manual literari sencer d'aquest període. Deixant de banda aquests obstacles, s'embarquen en una obra única que abraça des de Vicent Garcia a les albors de la Renaixença. Els quatre capítols en que es divideix el llibre és també inusual. No és una divisió cronològica, encara que dintre de cada capítol es segueix

una certa cronologia, sinó que és de gènere, diferenciant-se els dos primers capítols dels darrers. El primer capítol és una sort d'introducció, en la que es presenta la cultura del barroc i de l'illuminisme, destacant l'ensenyament i les institucions culturals. El segon capítol inclou escrits que la Literatura amb L majúscula ha rebutjat, com textos tècnics, didàctics o personals. Els dos darrers capítols són literatura de creació, poesia, per una banda, i narrativa i teatre, per una altra. Valsalobre i Rossich estan al corrent de que aquesta divisió pot semblar un tant insòlita, i que dedicar-li un capítol només a la poesia pot semblar desequilibrat. Tanmateix, no ho és. S'ha de tenir en compte la primícia de la poesia durant el barroc i la poca producció narrativa i teatral culta durant aquests dos segles. A més a més, començar amb tot allò que s'ha deixat apartat i continuar amb la gran Literatura, sense excloure res, sembla ben lògic.

Començant amb el segle XVII, i destacant la influència de la impremta, el català no podia competir amb el castellà en narrativa, teatre comercial, prosa d'idees o assaig i literatura erudita i científica; però el català s'imposava en literatura de plec solt-poètic, relacions de successos i poesia culta i popular. Cal afegir, que fins el 1716, els llibres d'església, de comptes i disposicions legals s'escrivien en català. És amb els decrets de la Nova Planta que la situació canvia, i s'aboleix l'ús del català en la documentació de la Reial Audiència, establint-se com la primera mesura repressiva de política lingüística. No obstant, l'any clau, que anomenen d'imposició i acceptació, és el 1812 amb les Corts de Cadis. Així, en el primer capítol, que és el més curt, es destaquen les característiques principals del barroc i de l'illuminisme en general. Mentre el barroc va associat amb pessimisme, desconfiança i dubte; les característiques de l'illuminisme són la imposició de la raó, l'ús de la crítica, l'autonomia del poder civil, l'increment de la tolerància religiosa i l'interès per l'economia. Cal ressaltar que és erroni relacionar el segle XVIII amb la il·lustració o el segle de les llums en el territori hispànic. L'illuminisme al països catalans no té lloc fins al final del segle i només amb l'impuls de Carles III. El capítol acaba amb un llistat d'institucions oficials i civils, després de dedicar-li unes pàgines a l'ensenyament i a les institucions culturals.

El segon capítol s'aparta de l'anterior per endinsar-se en la literatura, i s'imposa com un dels pocs estudis de literatura didàctica i memorialística d'aquesta època. Dintre de la literatura didàctica distingeixen entre literatura didàctica per un públic més ampli, i literatura erudita i científica per un públic molt minoritari. Ambdues són més pragmàtiques que artístiques, i per això cal diferenciar-les de les que trobarem en els capítols següents. Aquest apartat comprèn astrologia popular, arts d'escriure, tractats d'aritmètica, receptaris de cuina; i per part de l'erudita i científica trobem traduccions de clàssics antics, tractats de filologia i lingüística, lexicologia, gramàtiques, apologies i historiografia erudita antiga. En la part d'historiografia és interessant la incorporació de material llegendari i místic, arribant a la falsificació per atorgar a la comunitat un passat que servia pels interessos polítics de l'època. També cal remarcar la literatura memorialística amb 80 textos al Principat entre mitjans del segle XVI i les primeres dècades del XIX, 39 a Mallorca i 17 a València, encara que

aquest últim baix nombre probablement és per la poca investigació que s'ha portat a terme. El poc cas que s'ha fet als dietaris, cròniques i memòries contrasta amb la constant aparició de nous textos. No són autobiogràfics perquè no es tracta d'una història personal, sinó col·lectiva, en la que es deixa constància del món que els envolta. Un dels més interessants és el de Miquel Parets, explicant la mort de la seva dona i fills.

El capítol més extens és el dedicat a la poesia, donant-li preponderància per tractar-se de literatura artística que segueix corrents literàries. L'apartat és un recorregut cronològic per la poesia dels segles XVII i XVIII però sense caure en una senzilla nòmina de poetes. Comencen, és clar, per Vicent Garcia, considerat el millor poeta català del barroc. El també anomenat Rector de Vallfogona utilitza freqüentment la sàtira, la burla i les formes grotesques. Contemporanis de Garcia són Antoni Maçaners i Rafael Noguers. El gran gènere per excel·lència dels poetes barrocs catalans es la faula mitològica burlesca. Les primeres mostres es produïren a València i les seves característiques són que el déu i l'heroi han esdevingut personatges de base realista, els fets prenen caire grotesc i la utilització de descripcions grolleres, paròdies i acudits. Tractaren el gènere Vicent Garcia i Llorenç Mateu, al segle XVII, i Ignasi Ferrera i Guillem Roca i Seguí, al segle XVIII. Sens cap dubte, l'autor més ambiciós de la literatura barroca catalana és Francesc Fontanella, convertint-se en el representant més destacat de la segona generació barroca. Seguint a Góngora i a Garcilaso de la Vega, produeix uns tres-cents poemes. Després de la mort de Fontanella cap poeta català es convertirà en model o representant d'escola, encara que cal destacar a Agustí Eura. En poesia, com també ho serà en teatre, el cas de Menorca és ben diferent. S'ha explicat tradicionalment per les circumstàncies històriques particulars de l'illa. Valsalobre i Rossich tampoc s'obliden del Rosselló i l'Alguer; de l'illa, Bartomeu Simon, advocat i poeta, s'ha començat a estudiar. Tanca el capítol la poesia popular i populista, dividida en poesia de transmissió oral i de difusió escrita, encara que no hi ha límits molt precisos entre les dues.

El llibre acaba amb la narrativa i el teatre, afirmant que entre 1600 i 1850 no hi ha cap novel·la que es pugui considerar "normal," encara que hi ha molts productes narratius diversos. Això vol dir que entre el *Tirant* i *L'orfeneta de Menargues* no hi ha cap text que es pugui estrictament definir com novel·la. Segons Rossich, les raons són el paper negatiu de la impremta, la creació d'un mercat per la novel·la en castellà i la descomposició de la novel·la amb l'estètica barroca i de la il·lustració. Si bé no es va crear un model de narrativa culta en català, sí que es va establir un model de narrativa de consum adreçat a un públic popular. Finalment i passant al teatre, seguim amb escriptors que hem vist en l'apartat anterior: Vicent Garcia amb la *Comèdia de santa Bàrbara*, i sobretot Francesc Fontanella, el gran dramaturg de l'època, que ens ha deixat dues obres de gran valor literari. La primera intitulada *Tragicomèdia pastoral d'amor, firmesa i porfia*, i la segona és *Lo Desengany*. Com esmentava més amunt el cas menorquí és especial i tornem a trobar-nos amb Joan Ramis. El llibre conclou amb un glossari de mots importants i una extensa bibliografia.

Molt abans d'aparèixer *Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*, Albert Rossich es va dedicar a esborrar el terme “decadència” i canviar-lo per altres mots més apropiats, com edat moderna o dels períodes concrets, renaixement, barroc o il·lustració. En el seu article, “És vàlid avui el concepte de decadència de la cultura catalana a l'època moderna?”, ens deixa ben clar que no és correcte utilitzar el terme decadència, i en el present llibre, juntament amb Pep Valsalobre, ens ho demostra. No ens podem enganyar i considerar que estem davant de dos segles de grans figures literàries i d'abundants textos cultes, però sí podem afirmar que es seguia escrivint en català. Cal concloure amb l'esperança de que aquest llibre sigui només un inici i una introducció que estimuli l'estudi d'una època poc coneguda però amb molt potencial.